

ISSN 1450-5010

ÚJ KÉP

Pedagógusok és
szülők folyóirata

2016

1-4

Pedagógusok és szülők folyóirata
XVIII. évfolyam 1–4. szám,

Szerkesztőbizottság/članovi
uredništva: Bori Mária, dr. Gábri-
rity Molnár Irén, dr. Hózsa Éva
(irodalmi szerkesztő/knjževni
urednik), dr. Illés Tibor (Eötvös
Loránd Tudományegyetem),
dr. Péics Hajnalka, Soós Edit
(felelős szerkesztő/odgovorni
urednik), Szálas Tímea (szer-
kesztő/urednik), dr. Szőke Anna,
dr. Zsolnai Anikó (Szege-
di Tudományegyetem), Beszédes
István (műszaki és művészeti
szerkesztő/tehnički i umetnički
urednik).

Lektor: Török Arnold.

Rezümé/Rezime:

Lukács Tibor.

Szerkesztőség/Uredništvo:

24000 Subotica, Age Mamužića 13/
II., tel./fax: (024) 554-184,
e-mail:

ujkep.modszertani@gmail.com

Kiadó/Izdavač:

Vajdasági Módszertani Központ,
Vojvođanski centar za metodiku.

Elnök/Predsednik: Szálas Tímea.

Készült/Štampa:

Verzal 021, Újvidék/Novi Sad

Az Új Kép az interneten:

www.ujkep.net

Tartalom

Képlel-tár

- Minél őszintébben! – Csernik Attilával beszélget Virág Zoltán 3
Szarka Mándity Krisztina: Betűket nézni, képeket olvasni 4

Tanulmányok, kutatások

- Bedő Kitti, Dombi Edina: Segítség a tanulók megismeréséhez. Mire
is jó a szociometria? 11
Major Lenke: Mesélő szülők, olvasó gyerekek 17

Hivatásunk eszköztárából

- Galgó Ferenci Andrea: A Web 2-es eszközök alkalmazása
a szakiskolai oktatásban 30
Dr. Mészáros Zoltán: „Ha valamit nem tudsz elmondani, azt
nem is tudod” 35
Tantárgyháló felhívás 37
Zita Diana (szerk.): Kreatív matematika 39
Forgó Andrea: Szakaszok rajzolása és összehasonlítása kreatívan 40
Kis Emese: Ötletek a téglalap és a négyzet rajzolásához
2. osztályban 43
Németh Boglárka: A szakasz gyakorlatias mérése 3. osztályban 45

Pedagógusportré

- Basity Gréta: Kerüljön valami a kofferünkbe – Interjú Horváth
Emma latin, angol és francia szakos tanárral nyolcvanadik
születésnapja alkalmából 48

A Tanítóképző Kar hallgatóinak tollából

- Kapás Mónika, Huszka Noémi: Az értelmileg akadályozott
gyerekek integrálása a szülők szemszögéből 51
Nemes Aranka: Kétlaki élet a család fenntartása érdekében 56

Tanármelléklet

- Dr. Hózsa Éva: Szövegghordozók 62
Dr. Kovács Rác Eleonóra: A helyesírási szabályzat módosulásai,
kiegészülései – összefoglaló 63
Kulcsár Sarolta: Kitekintés–olvasás–világértés. Élményközpontúság
és átalakuló irodalomtanítás 74
Basity Gréta: Gyermekmédiá - regionális gyermekszajtó - a *Jó Pajtás*
irodalomszemlélete az 1980-as évektől napjainkig 78
Szabó Csilla: A vajdasági és a magyarországi második
olvasókönyvek irodalmi válogatásának komparatív vizsgálata 89

Contents and Summaries 109

Számunk szerzői 114

Segítség a tanulók megismeréséhez. Mire is jó a szociometria?

Bedő Kitti, Dombi Edina

A pedagógusok munkájához a tananyag oktatása mellett a tanulók személyiségének formálása is hozzátartozik. A személyiséget pedig nagyban befolyásolják a társas kapcsolatok és az ezekben létrejött szorosabb vagy éppen lazább szövetségek, barátságok. Mielőtt azonban megkezdzenék egy közösség feltérképezését, fontos tudnunk, hogy egyáltalán milyen életkori sajátosságok jellemeznek egy adott osztályt. Erről alapos ismeretet szerezhetünk a pedagógiai pszichológia elméleteiből, többek között Piaget és Freud kutatásai kapcsán. A közösség feltérképezésére pedig rendkívül hasznos a szociometria módszere. Jelen vizsgálatunkban a szociometria módszerének segítségével arra törekedtünk, hogy felmérjük, mennyire igazak ma is a korábbi elméletek által leírt életkori sajátosságok, fejlődéslelektani jellemzők.

Fontosnak tartjuk a kisiskolás korú gyermekek társas kapcsolatainak a vizsgálatát, mert az iskolában a gyerekek mindennapjait átszövik a különböző társas interakciók, amelyek nagyban befolyásolják későbbi életüket. Az iskolai élet folyamán előfordulhat, hogy feszültség halmozódik fel az osztály tanulói között. A konfliktusok kiküszöbölése pedig a tanító feladata, és ahhoz, hogy hatékonyan tudjon eljárni, ismernie kell, hogy milyen eszközöket vehet igénybe. Természetesen ehhez először az indulatok forrását kell megtalálnia. Erre több eszköz is rendelkezésünkre áll, hiszen hosszú évek óta vizsgálják a szociálpszichológusok az emberi kapcsolatok alakulását, működését. Az évek során egyre több módszert fejlesztettek ki a társas kapcsolatok feltérképezéséhez. A teljesség igénye nélkül néhányat sorolok fel csupán: interjúk, fókuszcsoportos vizsgálatok, kérdőívek, attitűdskálák és a szociometria. Mind hatékony módszer egy közösség megismeréséhez. Vizsgálatunkban ezek közül a tanítók számára is könnyen alkalmazható szociometria módszerével dolgoztunk.

Az a kutató, aki elsőként vizsgálta a társas alakzatot, JACOB LÉVY MORENO volt. Moreno arra törekedett, hogy meghatározza az egyének helyét egy társas alakzatban. Nagy különbség volt az addigi kutatásokkal szemben, hogy nem az egyének egymáshoz való alkalmazkodási készségét, módját igyekezett meghatározni, hanem a személyek beilleszkedési helyét a társas mezőbe, vagyis azon közegbe, ahol mindennapos tevékenységét végzi. Másik nagy eltérés az ezt megelőző vizsgálatokhoz képest, hogy magát a beilleszkedést nem a vizsgált egyének személyiségjegyeivel határozta meg, hanem a személyeknek a társas életben elfoglalt pozícióival. Ezen ismervek alapján dolgozta ki a szociometriát, amely egy könnyen kezelhető, egyszerű megismerési módszer. Ezzel a módszerrel a közösségek könnyedén feltárhatók és leírhatók. A felméréshez nem szükségesek laboratóriumi körülmények, sőt a valóságos élethelyzethez kapcsolódnak azon érzelmi reakciók, amelyeket a szociometria feladata előhívni. Mint minden felmérés elkészítésének, a szociometriának is szabályai vannak. A valós helyzet feltételének egyik legfontosabb kritériuma, hogy minden személy jelen legyen, akik közül választani lehet. A másik fontos szabály az érzelmi viszonyulás, szubjektív választás, amelynek az a lényege, hogy a vizsgált közösségben

Kiti Bede, Edina Dombi: *Pomoć za bolje upoznavanje učenika. Za šta služi sociometrija?*

Pored podučavanja stručnih predmeta, rad svakog pedagoga podrazumeva i rad na formiranju ličnosti svojih đaka. Ličnost svakog pojedinca u velikoj meri zavisi od društvenih veza i od čvršćih ili labavijih savezništva i prijateljstava koja se formiraju u sklopu tih društvenih veza. Pre mapiranja odnosa u jednoj zajednici, bitno je da se istražuju karakteristike koje su tipične za određenu životnu dob. Pedagoška psihologija nam daje temeljna saznanja o ovoj tematici kroz teorije Pijažea ili Frojda, dok sociometrija pruža mogućnost mapiranja veza i odnosa u jednoj zajednici. Ovo istraživanje se trudi da otkrije do koje mere su i danas istinite teorije mislioca prethodnih generacija o razvojnoj psihologiji i karakteristikama određenog životnog doba.

Ključne reči:

- razvojna psihologija,
- sociometrija,
- ličnost,
- pojedinac i društvo

részt vett egyének a szubjektív kérdésekre rokonszenvi vagy ellenszenvi választással felelnek. Nagyon fontos, hogy a kérdéseknek kimondatlanul is sugallnia kell azt, hogy a kutatást végző személy érzelmi színezetű választ vár el. Fontos, hogy a kérdéseket konkrétan fogalmazzuk meg, kerüljük az általánosságot. A kérdőívet 9 éves kor fölötti gyerekekkel szokták kitölteni, ám szóbeli kikérdezéssel, beszélgetéssel már óvodáskorú gyerekekkel is elvégezhető a vizsgálat. Moreno is hangsúlyozta, hogy a legfontosabb dolog a szociometriai felmérés során az, hogy a vizsgált egyéneket biztosítsuk a felmérés titkosságáról. Továbbá meg kell határozni a válaszok számát is. A legalkalmasabb, ha 3 választási lehetőséget határozunk meg. A kérdőívnek nemcsak pozitív, hanem negatív kérdéseket is tartalmaznia kell. A kisiskolás korú gyerekek még szívesen válaszolnak negatív kérdésekre is, de ez később, serdülőkorban megváltozik. Előfordult, hogy egy kísérlet során a vizsgált személyek tiltakoztak az ellen, hogy elutasításukat ne azzal a személlyel közöljék, akire vonatkozik, hanem egy felmérés kapcsán a személy tudta nélkül. Egy szociometriai felméréslap összeállításakor úgy kell megfogalmazni a kérdéseket, hogy azok között legyenek rokonszenvből kiinduló kérdések, a közösség egyes funkcióihoz kapcsolódó kérdések, a közösségben lévő egyének képességeire, tulajdonságaira, illetve adottságaira vonatkozó kérdések, valamint népszerűséggel kapcsolatosak is.¹

¹ Mérei, F. (2006):
*Közösségek rejtett
hálózata*. Osiris Kiadó,
Budapest.

Kutatásunk célcsoportja jelen esetben 4. osztályos tanulók voltak. E korcsoportot SIGMUND FREUD osztrák neurológus és pszichiáter pszichoszexuális fejlődésmélete a következőképpen jellemzi: a 6–12 éves kor közötti időszakot a nemi vágyak lappan-

1. ábra: Kölcsönösségi táblázat

																					Közösös választások											
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	3*	2*	1*	0				
1.				1,4,8,11	8			3,6,9,10	4,9,12	4,12	5	2,7,11	12			3,5,10		3,5,10			9			1,2,5,7,8,11			14	2	2	1	5	
2.	6			12		3,5		9,10	1,4,5,11,2,4,5,7,8,12	10		4,11	11		3				1,2,7,8,11		2,7,8	3,6,9,10	6,9			14	1	1	0	2		
3.	6,9,10			1,2,4,5,7,8,11,12	1,7,8	6		3,10	7,8,11,12	4		11,12				6	2,5	6	2,5		9	3	3,9,10			13	2	1	1	4		
4.	6	1	2,7,8		2,7,8,11			6,10	4,11,12	4,9,12	4		9	2,5,7	3,10		3,6,9,10	3,6,9,10	1		1	10			15	3	2	1	6			
5.	6		1,2,4,7,7,11	8,11				3,9,10	2,4,5,7,8,11,12	4,12	5		12		3,6,9,10			5					3,6,9,10	8			12	1	2	1	4	
6.		3,9	1	1,4,5,11,12			8,9	10	12	4		11			2,7,10	2,7					3	6					12	0	0	3	3	
7.		3,9,10	12						4,11,12	4,12		2		1,7	1,2,6,8	7,8			4,5,11		6,9,10	3,9,10		1,2,5,7,8,11			12	0	0	3	3	
8.	3,6,9								2,5,12	11,12	7,8	6	11,12		2			1,2,4,5,7,8	1,11	4,7,8		3,6,9,10	3,10				12	3	2	1	6	
9.	6,10		2,5,7	1,4,11	5,11			3,9		1,4,7,8,12	12		4,7,11,12				8	5	2		3,6,9,10	0	3,6,9				13	3	2	1	6	
10.	6,9,10		9	4,11,12				10	1,2,4,8,11,12			6	8,11,12		9	3		2,4	1,7	5	3	6,1					14	3	1	0	4	
11.	3,6	1,10		1,4,11	11	10	5	2,5,7,8	1,2,4,5,8	2,12			4,9,12	3,12	9	9		11	6,8	10	6					17	0	1	1	2		
12.	1,2,7,8			1,11,12	12	3	6	6,9,10	4,12	4,5	5			3	7	2,10		6	5,8,11			3,9,10	1,2,7,8	11		17	1	1	2	4		
13.	3,6,10			1,4,11,12				6,10	1,2,4,7,8,11,12	4,12	4						2	5	7		3,9	9,10	9				13	2	0	1	3	
14.	3,5,9			1,2,5,7,8,11,12	11	1	7,8	3,6	4,7,11	4,12	4	5		5,7,8	1		6	1,5	6		9,10	3,9,10	8				17	1	1	0	2	
15.	6,10	9	12	1,2,4,5,8,11,12				12	6,9,10	4,7,11											3	3,6,9,10						13	0	0	1	1
16.	6,9,10			4,5,11					1,3,4,5,7,8,11,12			10,11					1,2,7,8,12					6	6,10	9				13	0	0	1	1
17.	2,6										7,9												9	9				17	1	0	1	2
18.	3,6,9,10					11			1,4,5,7,8,12	4	2	2,8	6	4,7	3	5			1,5,11	1,2,7,8,12		3,6,9,10	9	10			16	2	1	0	3	
19.	6	1,7			5			2,7,8	3,6,9,10,11,12	4,12	2,4,7,8,11		4,5	3,9			6			1	9,10	3,10	8,11				14	0	1	3	4	
20.	1,2,6								6,9,10,11	1,2,4,7,8,9,10	2	4			3	11		1,7,8,12	1,5,11,12			3,9,10	3,6,9,10				13	1	0	3	4	
21.	6	2,7,8		1,4,11,12					3,9,10	1,2,4,7,8,9,10,12			11					2,5,7,8				3,6,10	3,6,9					12	1	1	1	3
22.		2	1,11	1,2,4,5,7,8	2,5,7				3,9,10	3,11,12	3,12	9	6	12		9	1,4,7,8,10	6,11	5	8			4				16	1	0	2	3	
23.	2,6,7		3	1,4,5				11,12	3,9,10	4,5,11,12	1,4		2,7,8	1	6	9	5	11	3	6	9	10	2,7,8,12				18	2	1	5	8	
24.	6,10	3	1	1,4,5,8,11		7	7,8	9	4,11,12	1,4,5,11,12	3	2									6,9,10	3,6,9,10	2,8,12				14	1	1	0	2	
Ö.	21	9	12	18	11	10	10	21	22	21	15	12	16	9	7	17	6	14	20	11	15	20	15	9	33	22	30	85				

gása jellemzi, más néven a *latencia*. Ennek oka az, hogy az intellektuális és szociális területek előtérbe kerülnek a szexuális vágyakkal szemben. JEAN PIAGET svájci pszichológus kognitív fejlődés elmélete alapján a 6–12 év közötti gyerekeket elméletének harmadik szakaszába sorolta és *konkrét műveleti szakasznak* nevezte el.²

Jellemzése szerint a gyerekek között 6 éves kor után egyre nagyobb intimitás alakul ki, a kapcsolatok egyre bensőségesebbé válnak. Egyre inkább fogékonyak lesznek az osztálytársaik szükségletei iránt. Ők maguk is tesznek azért, hogy a barátságok hosszabb ideig fennmaradjanak, tehát mindinkább igénylik a kapcsolataik tartósságát. A legtöbb együttműködés azonban még mindig érdekezérelt ebben a műveleti szakaszban is. Konfliktusok sokszor vezetnek a kapcsolatok felbomlásához. Az egyik legfontosabb jellemzője ennek a műveleti szakasznak az, hogy a kapcsolatok túlnyomó része az azonos neműek között alakul ki. Hajlamosak a bűnbakképzésre, egy személyt kiválasztanak az osztályból, akire bizonyos dolgokat rávetíthetnek. E hajlamnak a felerősödése rendkívül ártalmas, destruktív kimenetelű lehet, ha az irányító indulatok állandó táplálást kapnak.³

Kutatásunk során arra kerestük a választ, hogy mennyire azonosíthatók a mai fiatalokon a szakirodalomban leírt jellemzők, és hogy mindez hogyan olvasható ki a szociometria segítségével. Alkotható-e egy olyan térkép, amely szemlélteti mindazon interakciókat, amelyek átszövik az életüket, és mennyiben tükrözi a valóságot ez a mintázat?

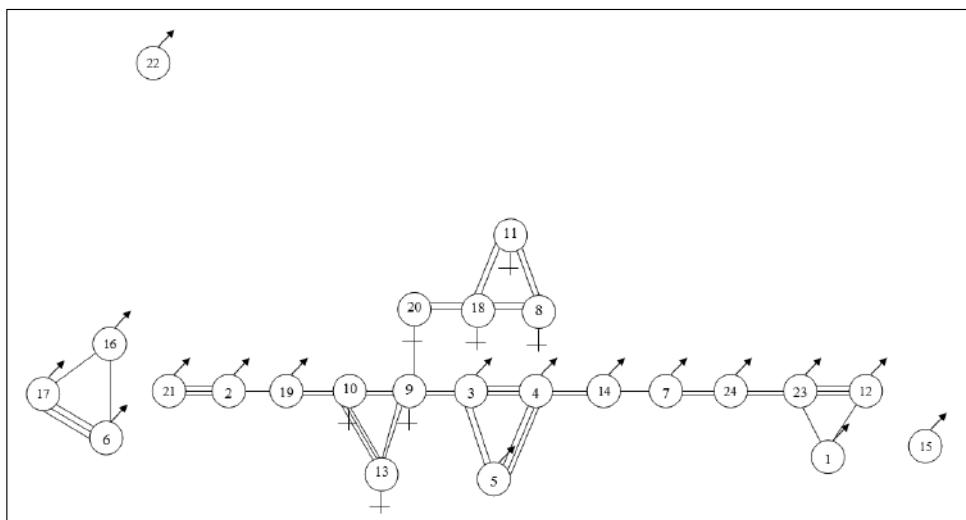
Vizsgálatunk 4. osztályos tanulói 12 kérdésből álló kérdőívet töltöttek ki, ami kb. 30 percet igényelt. A felmérés elvégzése után a kapott adatokat kölcsönösségi táblázatba rendeztük (1. ábra: *Kölcsönösségi táblázat*), majd a táblázat segítségével a rokonszenvre, bizalomra és szolidaritásra vonatkozó kérdések válaszai alapján elkészítettük az osztály szociogramját (2. ábra: *Szociogram*).

A társas szerkezetet tekintve az osztály *egyközpontú strukturált társas mezőt* alkot. A központi alakzat egy háromszög. A szociogramon jól látszik, hogy a fiúk a lányoktól

2 Cole, M., Cole, S. R. (2006): *Fejlődéslelektan*. Osiris Kiadó, Budapest.

3 Tóth, L. (2004): *Pszichológiai vizsgálati módszerek a tanulók megismeréséhez*. Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen.

2. ábra: Szociogram

elkülönülnek. A társas hálózaton fellelhető alakzatok a háromszög és a lánc. A közöségtől elkülönül két tanuló, két magányos fiú. Az, hogy kevés a magányos tanulók száma azt jelenti, hogy a csoport *könnyen mozgósítható* és *kellő biztonságot nyújt tagjainak, kedvező a közösségi légkör*, amely valószínűleg *jól irányított és nyugodt*. A kisebb csoportokban pedig az *intimitásnak kedvező, szubjektív légkör* is megteremtődik. A szociogramon fellelhető láncoktódések az összekötő csatornák kiterjedését jelzik. A hálózatok kommunikációs csatornaként működnek. Az osztályban a láncalakban elhelyezkedő tagok aránya magas, a hírek, híresztelések könnyen terjednek és a *közösség gyorsan reagál* a történésekre.

A 4. osztályban a magányosok száma százalékban kifejezve 8%. Ez az érték alacsonyabb az átlagnál, ami azt jelenti, hogy a vizsgált osztály egy nyugodt légkörű közösség, amely jól irányított. Páros helyzetű tanulók nincsenek. Lánc helyzetbe az

3. ábra: Gyakorisági táblázat

	Pozitív kérdések											Negatív kérdések					Összegeve			
	Rokonszervi	Bizalmi	Érvényesülés	Képesség szerinti választás				Népszerűség	Összegeve					Negatív intellektus	Bizalmatlanság	Szolidaritás hiánya		Negatív társas helyzet	Összegeve	
				Intellektuális		Szolidaritás	Szorgalom		Rokonszervi	Bizalmi	Érvényesülés	Képesség	Népszerűség							Összegeve
				Tehetség	Mate-matika															
7	8	1	5	11	2	4	12	6	9	3	10	Összegeve	Összegeve							
1.	2	1	2	1	0	4	0	0	2	1	2	5	0	10	19	6	5	8	38	48
2.	2	1	3	0	0	2	0	0	2	1	3	2	0	8	0	3	3	2	8	16
3.	3	1	4	1	2	3	0	0	3	1	4	6	0	14	0	1	1	0	2	16
4.	4	8	14	8	14	5	13	7	4	8	14	40	7	73	0	0	0	0	0	73
5.	4	4	2	4	5	3	1	2	4	4	2	13	2	25	0	0	0	0	0	25
6.	3	2	2	2	4	0	2	1	3	2	2	8	1	16	1	0	3	0	4	20
7.	4	4	0	1	1	1	0	2	4	4	0	3	2	13	1	3	1	0	5	18
8.	2	2	1	2	2	1	1	1	2	2	1	6	1	12	10	12	9	16	47	59
9.	6	5	7	6	10	8	19	15	6	5	7	43	15	76	0	1	1	0	2	78
10.	5	6	6	5	3	5	17	12	5	6	6	30	12	59	0	1	0	0	1	60
11.	1	3	0	5	0	1	2	1	1	3	0	8	1	13	0	2	1	2	5	18
12.	2	1	0	0	3	5	0	0	2	1	0	8	0	11	5	0	1	1	7	18
13.	3	1	2	4	5	1	5	8	3	1	2	15	8	29	0	2	0	0	2	31
14.	3	1	1	1	3	1	0	1	3	1	1	5	1	11	0	1	3	0	4	15
15.	2	0	0	0	0	1	0	0	2	0	0	1	0	3	1	2	2	0	5	8
16.	3	3	3	0	0	5	1	0	3	3	3	6	0	15	3	4	5	6	18	33
17.	3	2	1	1	1	2	0	1	3	2	1	4	1	11	0	0	0	0	0	11
18.	2	3	2	2	2	3	2	1	2	3	2	9	1	17	6	1	3	1	11	28
19.	3	3	8	12	8	3	1	1	3	3	8	24	1	39	0	0	2	0	2	41
20.	3	4	1	1	0	2	1	2	3	4	1	4	2	14	4	1	0	0	5	19
21.	1	1	2	0	0	1	0	1	1	1	2	1	1	6	3	6	6	5	20	26
22.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	12	11	13	46	46
23.	2	3	2	1	1	3	0	1	2	3	2	5	1	13	6	8	7	7	28	41
24.	2	5	1	1	3	2	1	1	2	5	1	7	1	16	0	2	0	0	2	18
Összegeve	65	64	64	58	67	62	66	58	65	64	64	253	58	504	69	68	64	61	262	766
Eloszlás	23	22	19	18	16	22	13	17	23	22	19	23	17	23	12	18	17	10		
Eloszlási mutató	2,8	2,9	3,4	3,2	4,2	2,8	5,1	3,4	2,8	2,9	3,4	11,0	3,4	21,9	5,8	3,8	3,8	6,1		

osztály 29%-a tartozik. Ez az érték az átlagértéknél jóval magasabb, ami azt jelenti, hogy a csoportban gyors a kommunikáció, amit már korábbi mutatók is igazoltak. Mindazonáltal, ha sokan tartoznak láncalakzathoz, az azt is jelenti, hogy a közösség tagjai könnyen befolyásolhatók és nehezen alakul ki stabil közvélemény. Háromszög alakzatba az osztály 63%-a tartozik, amely egy zárt alakzat, azt jelenti, hogy szervezett a közösség, gazdag szokásrendszere van és a kiscsoportok valószínűleg rivalizálnak egymással.

Az osztály csoportszerkezete tömbszerkezet, amely a közösség több mint felét át-fogja. Az idősebb gyerekek közösségeiben a tömbszerkezet igen gyakori. A peremre szorult tanulók pedig teljesen elszeparáltan helyezkednek el a társas mező térképén. A 22-es tanulót senki sem választotta a pozitív kérdések során. A gyakorisági táblázat (3. ábra) jól mutatja, hogy ezt a tanulót összesen 46-szor választották a diákok, ám csak a negatív kérdések kapcsán jelölték őt. Az, hogy a központi személyek mely kérdéseken kapták a legtöbb választást, arról árulkodik, hogy melyek az osztály számára fontos értékek. Pozitív kérdéseken kapott választásaik több mint felét képességekkel kapcsolatos kérdéseken kapták. Az osztályban tehát meghatározó értéknek számítanak az intellektuális képességek.

Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy a vizsgálat során szerzett tapasztalataink összhangban állnak a szakirodalommal. A 10 éves korú gyerekekkel végzett vizsgálat megerősíti Freud pszichoszexuális fejlődélméletének kijelentését, miszerint 6 és 12 éves kor között a nemi vágyak lappangása jellemző, más néven ez a *latencia* szakasza. Ez abban mutatkozik meg, hogy az osztályban a meghatározó értékek elsősorban még az intellektuális képességek. A külső tulajdonságoknak, a vonzalomnak a szerepe még nem jelentős. A szociogramon az is megfigyelhető, hogy fiúk és lányok elkülönülnek egymástól, egyetlen közvetlen kapcsolat mutatható ki ellentétes neműek között. A tanulók kapcsolatainak szerveződése megfelel a korcsoportra vonatkozó leírásnak Piaget *kognitív elméletében*, hiszen a kapcsolatok túlnyomó része az azonos neműek között szerveződik. Esetleges bűnbakképzési tendenciára a 22-es tanuló helyzete lehet példa.

A bonyolultnak tűnő társas szerkezetben könnyen megtaláltuk azt a tanulót, illetve azokat a csoportosulásokat, akikkel foglalkozni érdemes, hogy a közösség harmonikusabban és hatékonyabban tudjon működni. Miután a pedagógus hozzájut a módszer adta információkhoz, megkezdheti teendőit. Erősítheti a fiúk és lányok csoportja közötti kapcsolatot például azzal, hogy közös feladattal bízza meg őket. Mivel törekednek a jutalom elérésére, így nélkülözhetetlen az együttműködés a csoporttagok között. Ilyen feladathelyzet során jobban megismerik egymást a résztvevők. A pedagógus, valamint az osztályfőnök számára is hasznos lehet, ha tudják, hogy kik a központi személyek az osztályban, mert segítségükkel tudják befolyásolni, alakítani a csoportnormát. A kirekesztett tanulók esetében az azonosítást követően arra kell törekedni, hogy megtaláljuk azon értékeiket, amelyeket azután felfedeztethetünk a csoport többi tagjával is, így a közösség pereméről a társas mező egyik alakzatának részévé válhatnak ezen tanulók is. Ehhez pedagógusként lehetőségünk van csapatépítő feladatok alkalmazására is, továbbá érdemes a lehetséges megoldásokról az iskolapszichológus tanácsát kérni.